

Prof. dr hab. Agnieszka Kijewska

Katedra Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej

Wydział Filozofii KUL JP II

agnieszka.kijewska@kul.pl

23 sierpnia 2024

**RECENZJA DOROBKU NAUKOWEGO, DYDAKTYCZNEGO I
ORGANIZACYJNEGO DR. JOANNY PAPIERNIK W ZWIĄZKU Z PROCEDURAMI
O NADANIE STOPNIA DOKTORA HABILITOWANEGO**

1. Informacje o kandydatce:

Dr Joanna Papiernik w roku **2008** zwieńczyła studia filozoficzne na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego tytułem magistra filozofii uzyskanym na podstawie pracy *Intuicja intelektualna u Platona*, której promotorem była dr hab. Elżbieta Jung. Natomiast w roku **2010** kandydatka uzyskała tytuł magistra filologii klasycznej na Wydziale Filologicznym UŁ na podstawie rozprawy *Scholastyczna terminologia w neoplatonńskiej teorii poznania Marsilia Ficina*, przygotowanej pod kierunkiem prof. Joanny Sowy. W ten sposób Joanna Papiernik uzyskała znakomite podstawy do prowadzenia badań historyczno-filozoficznych. Zostały one zwieńczone w roku **2012** rozprawą doktorską napisaną pod kierunkiem prof. Elżbiety Jung pt. *Platon schrystianizowany? Marsilia Ficina intuicyjne poznanie drogą do zjednoczenia z Bogiem*, której recenzentami byli: prof. Marek Gensler (UŁ) oraz prof. Krystyna Krauze-Błachowicz (UW). Na podstawie tej rozprawy Joanna Papiernik uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie filozofii nadany przez Radę Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ.

Dr Papiernik w latach 2013 do 2015 była zatrudniona na stanowisku adiunkta w Zakładzie Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Instytutu Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego, a od 1.10.2015 do chwili obecnej pracuje na stanowisku adiunkta w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Łódzkiego.

2. Osiągnięcia naukowe:

Zainteresowania naukowe dr. Joanny Papiernik koncentrują się w istocie w czterech obszarach badawczych: (1) Pierwszym, niewątpliwie najbardziej doniosłym i oryginalnym obszarem jej dokonań jest filozofia renesansowa, a zwłaszcza piętnastowieczne idee nieśmiertelności duszy ludzkiej. W tym obszarze mieści się najważniejsze osiągnięcie kandydatki, a mianowicie monografia: *Philosophies of the Afterlife in the Early Italian Renaissance. Fifteenth-Century Sources on the Immortality of the Soul* (London-New York-Dublin 2024: Bloomsbury Publishing). Warto podkreślić, że rozprawa jest rezultatem realizacji grantu badawczego NCN pt. *Dlaczego humaniści quattrocento musi bronić jednostkowej nieśmiertelności*.

Drugim (2) obszarem badawczym dr. Papiernik, inspirowanym zapewne przez jej Mistrzynię, prof. Elżbietę Jung, jest średniowieczna filozofia przyrody, a zwłaszcza dokonania czternastowiecznych Oksfordzkich Kalkulatorów. Efektem tych badań jest monografia *Zmiany jakościowe i ich miara w traktacie „O sześciu niedorzecznościach”* (Łódź 2019). Książka zawiera przekład traktatu *De sex inconvenientibus* autorstwa anonimowego autora należącego do kręgu Oksfordzkich Kalkulatorów. Przekład został sporządzony na podstawie edycji krytycznej traktatu, przygotowanej przez dr. Papiernik (por. *Zmiany jakościowe*, s. 7). Fragmenty tej edycji zostały opublikowane w tomie: Elżbieta Jung, Robert Podkoński, *Towards the Modern Theory of Motion. Oxford Calculators and the new interpretation of Aristotle* (Łódź, 2020). Dzieło *De sex inconvenientibus* powstało między rokiem 1335 a 1344 i poświęcone jest kwestii zmiany w przyrodzie, gdyż problem zmiany był jedną z podstawowych kategorii w fizyce Arystotelesa. Edycja poprzedzona została obszernym Wstępem omawiającym powstanie i strukturę dzieła (rozdział I, s. 11-30), wprowadzenie w problematykę poruszaną w traktacie i to zarówno na planie ogólnym, jak i w problematykę poruszaną w każdym z artykułów traktatu (rozdział II, s. 31-65), ze szczególnym uwzględnieniem kwestii szybkości zmian jakościowych (rozdział III, s. 67-88). Autorka w podsumowaniu tych rozważań stwierdza: „Rozpatrywany przez anonimowego autora problem ma długą historię jednak w szkole Oksfordzkich Kalkulatorów, po ukazaniu się podręcznika do „fizyki” Tomasza Bradwardine’a, czyli *Traktatu o proporcjach szybkości ruchów*, nabrał nowego, odmiennego znaczenia. (...) Anonimowy autor traktatu pyta, czy należy wyznaczyć szybkość w procesie zmiany jakościowej powodowanej przez czynnik działający na określone podłoże, przy czym – co świadczy o wpływie Wilhelma Ockhama i tym samym autora nominalistycznych poglądach – podłożem może być zarówno jakieś ciało,

jak i sama jakość, np. zwiększające się ciepło. Udzielane przez autora odpowiedzi i to zarówno na podstawowe pytanie kwestii, jak i na trzy artykuły, świadczą nie tylko o jego doskonałej znajomości traktatu Bradwardine'a i umiejętności „posługiwania” się jego Nową Regułą Ruchu, ale również o wyjątkowej znajomości starożytnych i średniowiecznych dzieł z zakresu astronomii i filozofii przyrody. Konstruowane przez autora niedorzeczności i argumenty je zbijające opierają się nie tylko na procedurze *secundum imaginationem*, jak to ma miejsce w przypadku Wilhelma Heytesbury'ego, lecz także pokazują konstrukcję możliwych doświadczeń” (tamże, s. 86-87).

Metodom matematycznym stosowanym w XIV-wiecznej filozofii przyrody, a zwłaszcza w traktacie *De sex inconvenientibus* dr Papiernik poświęciła artykuł ogłoszony w „Przeglądzie Tomistycznym” (t. XXIII/2017, s. 95-145) oraz tekst *How to Measure different movements? The 14th centry treatise „De sex inconvenientibus”* („Przegląd Tomistyczny” XXV/2019, s. 445-460).

(3) Trzecim obszarem zainteresowań kandydatki są kwestie związane z dziejami feminizmu, także w myśli współczesnej. Do tego dochodzą (4) teksty będące owocem studiów nad myślą starożytną. Jej dorobek naukowy jest różnorodny, ale spójny i niezwykle konsekwentnie rozwijany i wzbogacany. W aspekcie ilościowym, a przede wszystkim jakościowym, jej dorobek prezentuje się imponująco. Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora kandydatka opublikowała 3 monografie, w tym jedną w języku angielskim, 5 rozdziałów w monografiach (w tym 2 teksty w języku angielskim, jeden – to edycja krytyczna), 10 artykułów (w tym 3 w języku angielskim) ogłoszone w wysoko punktowanych czasopismach krajowych i zagranicznych (*Renaissance and Reformation, Roczniki Filozoficzne, Studia z Historii Filozofii*).

Monografia: *Philosophies of the Afterlife in the Early Italian Renaissance. Fifteenth-Century Sources on the Immortality of the Soul* została opublikowana w prestiżowej serii naukowej “Bloomsbury Studies in the Aristotelian Tradition”, której wydawcą jest Marco Sgarbi, a w skład komitetu redakcyjnego wchodzi najwybitniejsi znawcy tej tradycji. Książka liczy 273 strony i składa się ze Wstępu i 6 rozdziałów oraz przypisów, bibliografii i indeksów. We Wstępie autorka zwraca uwagę na motywy, które skłoniły ją do podjęcia badań nad kwestią nieśmiertelności duszy we wczesnym renesansie. Te studia są zakorzenione we wcześniejszych jej badaniach nad myślą Marsilia Ficina. Fundamentalne dzieło Ficina opublikowane w 1482 roku, a mianowicie *Teologia Platońska*, nosiło często dodatek: *o nieśmiertelności duszy* (por. s. 1 monografii). O żywym zainteresowaniu tą problematyką

świadczą teksty Kandyda Decembrio, Giovenniego da Trevio, Filippa Barbieri, Samuela Cassini, Wilhelma Houppellande, Roberta Caracciolo, Paolo Orlandiniego i wielu innych piętnastowiecznych autorów. Dr Papiernik zdecydowała się skoncentrować na grupie czterech traktatów: Antoniego degli Agli, Leonardo Nogaroli, Agostina Dati i Giovanniego Canali. O wyborze dzieł tych właśnie autorów zdecydowały następujące czynniki: (1) brak pogłębionych opracowań na ich temat, co otwiera perspektywy dla nowatorstwa omawianej monografii. (2) Omawiane teksty zostały opublikowane w analogicznym okresie czasu, tj. w latach 1450-1480; (3) cechuje je znaczna różnorodność formy i podejścia do problematyki oraz zróżnicowane źródła inspiracji (por. s. 2 monografii).

Autorka stwierdza, że celem jej prezentacji było podkreślenie wczesnorenesansowego zainteresowania kwestią nieśmiertelności duszy, które wyraziło się w mało wcześniej znanych tekstach. Teksty te (a) mają różnorodne formy: od dłuższych traktów po krótkie eseje; (b) mają zarówno charakter scholastycznych rozpraw, jak i humanistycznych kompilacji; (c) sięgają tak do źródeł filozoficznych, jak i teologicznych (w tym do Biblii); (d) ich autorami są zarówno profesjonalni filozofowie, jak i laicy-amatorzy

(por. tamże, s. 3). Do tych, wskazanych przez dr Papiernik celów monografii można zaliczyć także i te, o których autorka pisze nieco dalej: (e) ukazanie istotnego związku debat filozoficznych z recepcją literatury filozoficznej, czy z nowym podejściem do znanych tekstów (debata nad relacją/wyższością Platona i Arystotelesa) (por. tamże, s. 3-4); (f) powiązanie kwestii nieśmiertelności duszy ludzkiej nie tylko z koncepcją władz duszy, ale i z podejmowanym w tamtym czasie zagadnieniem godności człowieka jego miejsca we Wszechświecie (por. tamże, s. 4). Ponadto (g) Joanna Papiernik udostępniła czytelnikom w formie opracowania z aparatem krytycznym dwa teksty pozostające dotąd w rękopisie: krótki esej Antonia degli Agli *De immortalitate animae* (por. rozdział 5 monografii, s. 57-70) oraz traktat Leonarda Nogaroli *De immortalitate animae* (por. rozdział 6 monografii, s. 71-180). Jest to znakomity przykład edytorskich sprawności habilitantki.

Rozdział pierwszy monografii *Philosophies of the Afterlife* stanowi wprowadzenie do lektury traktatu Antonia degli Agli. Papiernik kreśli krótki biogram autora *De immortalitate animae*, który – jak można przypuszczać na podstawie jego listów i traktatów (autobiograficzny *Dialogus*) – był znaczącą postacią w XV -wiecznej Toskanii, a później został biskupem Wolterry (por. s. 7). Omawiany tutaj traktat nie jest jedynym jego dziełem, podejmującym kwestię nieśmiertelności duszy. W tym właśnie dziele autor zestawia argumenty filozoficzne i te zaczerpnięte z Pisma Świętego, będąc przekonany, że wiara

wystarczy do potwierdzenia pewnych prawd, w tym kwestii nieśmiertelności duszy (por. s. 8, 57). Natomiast filozoficzna argumentacja opiera się na odwołaniu do metafizyki światła, zgodnie z którą najwyższym światłem jest Bóg i to Boże światło uzdalnia duszę do zrozumienia tego, co wieczne. Światło stanowi formę intelektu, tej władzy duszy, która ujmuje prawdy wieczne i jest źródłem nieśmiertelności (por. s. 9): „Nam sicut oculus sine radio nihil omnino cernit, sic intellectus sine divino lumine nihil intelligit (s. 63).

Joanna Papiernik zauważa, że podobne ujęcie można spotkać u Marsilia Ficina i że te kwestie były dyskutowane w jego kręgu, do którego należał też Antonio degli Agli, o czym zaświadcza ich korespondencja (por. s. 9 n.). W tym miejscu niezwykle pomocne okazują się wcześniejsze studia autorki nad myślą Ficina. Zwieńczeniem tych badań zainicjowanych przez rozprawę doktorską, była monografia *Czy możemy Boga poznać naprawdę? Marsilio Ficino o duszy ludzkiej* (Łódź 2016), będąca poprawioną wersją doktoratu. Jest to pogłębione studium *Teologii Platońskiej* Ficina pod kątem przeprowadzanej tam argumentacji za nieśmiertelnością duszy. Ficino uważał, że zasadniczą misją człowieka jest kontemplacja samej prawdy i dobra, czyli Boga. „W planie *Teologii...* opisywana „misja zostaje sprzęgnięta z głównym zadaniem dzieła, mianowicie z wykazaniem nieśmiertelności duszy - dowiedzenie pierwszego oznacza uzasadnienie drugiego, dla Florentyńczyka bowiem poznanie samego Boga, a więc bytu wiecznego, najwyższego, najdoskonalszego nie mogłoby nastąpić w czymś i poprzez coś, co podlega zniszczeniu” (*Czy możemy Boga poznać naprawdę?*, s. 137). Z tego właśnie względu te wątki łączą się ściśle ze sobą: koncepcja Boga i koncepcja człowieka, możliwość poznania Boga i nieśmiertelność duszy ludzkiej jako podmiotu tego poznania. Podobną problematykę spotykamy w dziełku *Kompendium „Teologii Platońskiej”*, o którym pisała Joanna Papiernik we Wstępie do jego przekładu (por. Papiernik, *Jak wykazać nieśmiertelność. O Kompendium „Teologii Platońskiej” Marsilia Ficina*, „Studia z Historii Filozofii” 1/11/ 2020, s. 49-59; przekład, s. 7-23).

We Wprowadzeniu do monografii *Philosophies of the Afterlife* (por. s. 3-4) oraz obszernie w swojej wcześniejszej pracy *Czy możemy Boga poznać naprawdę?* (s. 11-30) Joanna Papiernik omawia zagadnienie nieśmiertelności duszy ludzkiej w filozofii przed Ficinem. Zauważa, iż: „Tradycja platońska i neoplatońska zdecydowanie dominuje w pismach św. Augustyna, Jana Szkota Eriugeny czy świętego Anzelma, podczas gdy odwołania do rozważań Stagiryty wraz z analizą interpretacji Awerroesa stanowią główny punkt odniesienia w rozważaniach na temat duszy świętego Tomasza, Idziego Rzymianina czy Sigera z Brabancji” (tamże, s. 11). Omawiając koncepcję nieśmiertelności duszy w innym traktacie

Antonia degli Agli *De rationibus fidei* Papiernik podkreśla obecność elementów Tomaszowych (por. s. 15-16). Podsumowując jego racjonalną argumentację na rzecz nieśmiertelności duszy, zwraca uwagę na jej służebną rolę wobec obrony prawdy chrześcijańskiej, podobnie jak to miało miejsce u Ficina. Autorka stwierdza:

„At the same time, the treatise is steeped in a deep conviction that it is the Christian faith that above all answers human questions and doubts. In connection with this assessment, it may be assumed that Agli's *On the Immortality of the Soul* is addressed to intellectuals who are not professional philosophers, and who, in view of the popularization of the issue of immortality, learn with interest the compatibility of certain philosophical concepts with the Christian teaching about the soul” (*Philosophies of the Afterlife*, s. 19).

W kontekście tych analiz rodzi się u mnie pewne pytanie, a mianowicie, czy nie warto by było uwzględnić ewentualnego wpływu myśli szkoły franciszkańskiej, przede wszystkim św. Bonawentury i Roberta Grosseteste, który był wielkim zwolennikiem stosowania metody matematycznej w filozofii, o czym wspomina sama habilitantka (por. *Zmiany jakościowe i ich miara*, s. 88). To właśnie dla Bonawentury światło było pierwszą formą kształtującą materię, ponadto pojęcie Boga jest w istocie *primum cognitum*, które „formatuje” nasz umysł uzdalniając go do poznania czegokolwiek, a Bonawenturiańskie *Soliloquium* dostarcza całego zestawu argumentów filozoficzno-teologicznych na rzecz nieśmiertelności duszy.

Antropologia Bonawentury była obecna we Włoszech od końca XIII wieku, o czym mogą chociażby świadczyć przypisywane Bonawenturze Florenckie *Quaestiones disputatae*, wśród których są kwestie *O duszy*. Wydał je Mikołaj Olszewski dyskutując obszernie ich autorstwo i relację do pism samego Bonawentury (por. *Quaestiones disputatae: De productione rerum, De imagine et De anima e schola bonaventuriana*, ed. M. Olszewski, Roma 2014). Taki „ukryty” wpływ myśli św. Bonawentury odkrywa się np. w filozofii Mikołaja z Kuzy (1401-1464), który miał ściśle związki z kręgiem włoskich humanistów. Może tego rodzaju oddziaływanie „szkoły franciszkańskiej” warto by wziąć pod uwagę także w odniesieniu do myśli następnego z omawianych autorów.

Dr Papiernik w drugim rozdziale monografii *Philosophies of the Afterlife* omawia tekst *De immortalitate animae* autorstwa Leonardo Nogaroli. Zauważa: „In general, the author, although he is a Franciscan and explicitly refers to the ideas of Duns Scotus, is convinced that on the basis of Aristotelian considerations it is possible to prove the immortality of the individual soul” (tamże, s. 21).

Traktat Nogaroli datowany na lata 1470-1480, który zachował się w dwóch kopiach, ma formę scholastycznego traktatu w formie komentarzy do Arystotelesowskiego dzieła *De anima*. Autor koncentruje się na kwestii natury duszy intelektualnej i jej relacji do ciała oraz specyficznych działań. Papiernik stwierdza: „It may be said on some level of generality that our fifteenth-century philosopher’s main emphasis is that, although the soul is a form of the body, it can function as an immaterial entity without it. As it seems, this and the disproof of opposing positions are enough for him to prove the immortality of the soul” (tamże, s. 22).

Argumentacja zastosowana w traktacie ma charakter scholastycznej kwestii: najpierw autor przytacza osiem argumentów opinie za śmiertelnością duszy (tamże, s. 72), aby potem je odeprzeć odwołując się do tekstów Dunska Szkota (por. tamże, s. 82-83). Następnym zagadnieniem jest pytanie o to, czy jest tylko jedna dusza wspólna wszystkim ludziom (por. tamże, s. 27, 83 i n.), przy czym Nogarola przedstawia tu w większości argumentację Awerroesa i Jana z Janduno i Pawła z Wenecji (por. s. 31). W argumentacyjnej części traktatu autor stara się udowodnić, że „according to Aristotle’s philosophy, there are many individual human souls that are substantial forms, informing but not inherent, and therefore independent of the being of the matter which they inform” (s. 36).

Nogarola w prawdziwie szkotystycznym duchu wprowadza rozróżnienie pomiędzy czterema typami form substancjalnych: „(1) Those that inform, where and are informed accidentally – material forms. (2) Those that inform and are informed accidentally, but do not inhere – intellectual souls. (3) Those that do not inform and do not inhere, but are accidentally informed – angels. (4) Finally, there is one that does not inform, does not inhere and is not informed – God. For obvious reasons, the author focuses on intellectual souls, attempting to show that they are not derived from the potency of matter (then they would have to be corruptible), they can remain after the destruction of the *compositum*, and that despite their immateriality, they inform matter” (tamże, s. 37, 145-146).

Nogarola podejmuje także zagadnienie sposobu poznawania właściwego duszy intelektualnej, także poznawania tego, co materialne (tamże, s. 37) oraz pochodzenia zarówno duszy intelektualnej, jak i niższych dusz (por. s. 38). Joanna Papiernik następująco podsumowuje swoją prezentację traktatu Nogaroli: „As is evident, Nogarola’s strategy includes, firstly, a response to the arguments against the immortality and plurality of the intellectual soul, all familiar in the history of the discussion; secondly, a detailed analysis of the words of Aristotle and his commentators (principally Averroes). Nogarola intends to show that the texts of Aristotle (chiefly *On the Soul*) prove that the intellectual soul of a man is the

form of the body, and therefore, as immaterial, it cannot be destroyed, and as informing the individual body it cannot be one for the whole species” (s. 38).

Rozdział trzeci monografii omawia traktat najbardziej znanego spośród prezentowanych autorów, a mianowicie Agostino Dati, ucznia Francesca Filelfo (por. s. 39). Jego twórczość była wyrazem swoistego mariażu retoryki i filozofii, a traktat *De immortalitate animae* należy do jego ostatnich, niedokończonych dzieł, gdyż prace nad nim przerwała śmierć autora 6 kwietnia 1478 roku (por. s. 40). W zamierzeniu autora celem tego traktatu było: „to provide a large number of arguments from writers recognized as outstanding intellectuals or poets in order to be especially persuasive in the debate over immortality – given the proviso that the Bible and Christian authors remain the greatest authority” (s. 40).

Traktat ten został umieszczony na początku zbioru dzieł Dati’ego, a sam autor we wstępie – nawiązując do typowo renesansowego motywu specjalnego miejsca i godności człowieka – skoncentrował swoją uwagę na Bożym obrazie w człowieku. „On this basis he calls man ‘God’ (jak uczynił to Kuzańczyk w dziele *De coniecturis*) and recognizes the human mind as something wonderful, perfect and capable of great undertaking. No animal other than man can know itself, contemplate God or achieve eternal happiness. He believes that it was perhaps due to the elevation of our status that the Creator took the human form of a man and He became like us – He who previously made us in His image. It is also worth noting that in Dati’s sketch of the human situation in the universe, he places special emphasis on the dignity of human nature, for which one cannot find anything more perfect among the multitude of created beings. He only regrets that this glory of our nobility (*nobilitas*) is diminished by those who think that human souls are mortal. All of these considerations prompted him to write the work” (s. 40).

Papiernik podkreśla, że Dati wykazuje doskonałą znajomość tradycji filozoficznej, choć zapewne jest to znajomość ze źródeł pośrednich, a jednym z zasadniczych źródeł były teksty Cyserona. Papiernik podsumowuje rozważania w traktacie Dati’ego następująco: „All these analyses show that the entire treatise is intended as a compendium of knowledge about immortality from all times and all forms of writing. The work is not original if one seeks philosophical concepts from Dati himself; however, that was simply never the point of the text. Recognizing the exceptional importance of the issue, Dati seeks confirmation about the immortality of the individual soul from numerous authors of various intellectual provenance, both those from a distant time perspective and those writing relatively recently” (tamże, s. 46).

Ostatnim autorem, którego traktat *De immortalitate animae* dr Papiernik poddaje analizie, jest Giovanni Canali albo Johannes Ferrariensis, franciszkanin związany z Ferrarą. Ciekawa jest historia tego tekstu powstałego około roku 1450 i dedykowanego Sigismondowi Pandolfo Malateście, uważanemu za jednego z najpotężniejszych kondotierów we Włoszech. Traktat ten posiada jednak jeszcze jedną wersję, zarówno rękopiśmienną jak i starodruk, który jest zatytułowany *De caelesti vita* i jest dedykowany Borso D'Este, księciu Modeny i Ferrary. Charakter argumentacji za nieśmiertelnością duszy jest w obu dziełach podobny, ale *De immortalitate animae* zawiera na przykład fragment dotyczący cierpień potępionych dusz, co poprzedzone jest wstępem dla kondotiera Malatesty. Tymczasem *De caelesti vita* jest zwieńczone dodatkową księgą o raj. Ciekawe, czy charakter postaci, którym dzieła były dedykowane mógł mieć wpływ na ich różną zawartość.

Zasadniczą partią tekstu jest rozdział składający się z 12 definicji duszy. „As the author himself announces, his goal is to present the soul according to Catholics, and he sees this as the most difficult task to determine the substance of the soul” (tamże, s. 51). Te rozważania, jak zauważa Papiernik, zależne są od tekstów Jana z la Rochelle, kompilatora, podobnie jak Canali. Wniosek z tych rozważań jest zasadniczo pozytywny dla dzieła Jana z Ferrary: „However, for philosophical considerations he draws mainly from the Franciscan tradition, more precisely from John of la Rochelle, who himself also largely quotes the opinions of others. Nonetheless Ferrariensis raises the method of compilation to a new level: although some sections of the work are very extensive quotations occupying several folios, others consist of numerous short quotations on similar topics, evidence of the author's quite impressive diligence in preparing the text. As regards the substantive aspect of the treatise, our analysis shows that there are no original solutions here. However, the novelty of the approach should be appreciated; the arrangement of a variety of material creates a rich work on issues related to the immortality of the soul” (tamże, s. 54).

Uważam, że omawiana monografia stanowi niezwykle doniosłe osiągnięcie naukowe: jest pracą źródłową, łączącą warsztat edytora, filologa i historyka filozofii. Podejmuje niezwykle oryginalne i doniosłe zagadnienie i prezentuje je w sposób bardzo dobrze uzasadniony. Jestem przekonana, że książka ta stanie się wkrótce ważnym punktem referencji dla wszystkich, którzy zajmują się myślą renesansu.

3. Aktywność naukowa we współpracy z polskimi i zagranicznymi ośrodkami

Także i w tym obszarze podlegającym ocenie dr Joanna Papiernik wykazuje się istotnymi dokonaniem. (1) W latach **2013-2015** realizowała w ramach konkursu FUGA 2 projekt: *Czy możemy poznać Boga naprawdę? Epistemologiczne aspekty uzasadnienia nieśmiertelności jednostkowej duszy ludzkiej w „Teologii Platońskiej” Marsilia Ficina*. Projekt był realizowany w Zakładzie Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej UW pod kierunkiem prof. Krystyny Krauze-Błachowicz. Warto zaznaczyć, że efektem tego projektu był aktywny udział w konferencjach naukowych, w tym dwóch zagranicznych (Stambuł 2015, Emory University, Atlanta 2015) oraz monografia będąca znaczącą modyfikacją rozprawy doktorskiej (por. Autoreferat s. 18) pt. *Czy możemy poznać Boga naprawdę? Marsilio Ficino o duszy ludzkiej* (Łódź 2016).

(2) **2016** kwerenda dotycząca materiałów z kwestiami Richarda Kilvingtona w ramach projektu OPUS 9, którego kierownikiem była prof. Elżbieta Jung. (3) **2018** pobyt w Bibliotece Medicea Laurenziana we Florencji w ramach grantu: Kristeller-Popkin Trevel Fellowship.

(4) W ramach grantu NCN w kategorii OPUS 15 pt. *Dlaczego humaniści quattrocento musieli bronić jednostkowej nieśmiertelności* dr Papiernik przebywała od 16.06-6.07 2019 na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu w Ołomuńcu; od 15-20.09 2019 w Bibliotece Watykańskiej; od 30.06-21.07 **2022** w Galerii IKONY w Żylinie (Słowacja) oraz 4-8.06. **2023** w Bibliotece Uniwersyteckiej w Pawii.

(5) W ramach projektu: *Krótkoterminowe wyjazdy naukowców do Uczelni partnerskich zrzeszonych w sieci UNIC ed. 2023*, dr Papiernik wyjedzie we wrześniu 2024 na Uniwersytet w Zagrzebiu. W tym miejscu warto podkreślić ciągłość badań dr. Papiernik i jej skuteczność w pozyskiwaniu grantów.

Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora dr Papiernik wzięła czynny udział w 11 konferencjach naukowych krajowych i międzynarodowych (7 wystąpień w języku angielskim). Z recenzenckiego obowiązku przywołuję podane przez kandydatkę dane naukometyczne: Indeks Hirscha 1; cytowania wg Google scholar – 4; punkty MNiSW (od 2018) – 750. Należy jednak wziąć pod uwagę fakt, że w dziedzinie nauk humanistycznych recepcja tekstów naukowych rządzi się innymi prawami niż w naukach ścisłych i jestem przekonana, że znakomita książka dr Papiernik dopiero stanie się przedmiotem naukowej debaty i licznych odwołań.

Wniosek: Uważam, że dr Joanna Papiernik w całej rozciągłości spełnia wymóg kierowania i uczestnictwa w grantach badawczych oraz współpracy z wiodącymi ośrodkami naukowymi w kraju i zagranicą.

4. Osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne i popularyzatorskie:

4.1. Dydaktyka

Dr Papiernik prowadzi zajęcia (wykłady, translatoria) w języku polskim i angielskim dla studentów filozofii, prawa, wykłady ogólnouczelniane oraz realizowane w ramach programu Erasmus; współprowadziła seminaria licencjackie i magisterskie; była promotorem jednej pracy licencjackiej i jednej magisterskiej oraz recenzentem pracy licencjackiej.

4.2. Działalność organizacyjna:

Dr Papiernik jest opiekunem kolejnych roczników studiów licencjackich. Współorganizowała 3 międzynarodowe konferencje naukowe, w tym kolokwium SIEPM w 2011 roku; współpracowała także ze Stowarzyszeniem Naukowym Collegium Invisibile.

4.3. Działalność popularyzatorska:

Dnia 17.05. 2019 kandydatka brała udział w debacie *Humanizm – czym jest i czy potrzebujemy go dzisiaj*, która odbyła się w klubie Dzielnica 6 (Łódź); 6.11. 2023 wygłosiła wykład w ramach Uniwersytetu Zawsze Otwartego w Zgierzu (*O czym wie Sokrates, skoro nic nie wie? Główne wątki myśli sokratejskiej*) oraz współpracuje z portalem: www.senior.pl

4.4. Inne formy aktywności naukowej:

Dr Papiernik bierze aktywny udział w życiu naukowym: w latach **2015-17** działała w Plato International Society; w latach **2016-20** La Societe Marsil Ficin; od **2016** jest członkiem Centrum Filozofii Przyrody UŁ; od roku **2020** należy do Renaissance Society of America.

Za swoją działalność naukową otrzymała nagrody Rektora UŁ: w roku **2017** nagrodę II stopnia, a w **2019** i **2021** – I stopnia.

5. Wniosek końcowy:

Uważam, że osiągnięcia naukowe, dydaktyczne, organizacyjne dr. Joanny Papiernik w pełni odpowiadają ustawowym wymaganiom i wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów procedur habilitacyjnych. Ponadto, ze względu na wybitny charakter jej głównego osiągnięcia

habilitacyjnego, jakim jest monografia *Philosophies of the Afterlife in the Early Italian Renaissance. Fifteenth-Century Sources on the Immortality of the Soul* opublikowana w wydawnictwie z II poziomu (Bloomsbury) wnoszę do Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ o rozważenie możliwości wyróżnienia i nagrodzenia jej rozprawy habilitacyjnej.

23.08.2024

A. Kijenski